

TRUBARJEVA IN DALMATINOVA BESEDILA V MARTJÁNSKI PESMARICI I

V rokopisni, delno v kajkavščini delno v prekmurščini pisani *Martjánski pesmarici I*, ki vsebuje po večini liturgične pesmi in izvira iz 16. in 17. stoletja, je tudi nekaj Trubarjevih in Dalmatinovih cerkvenih pesmi iz *Ta celi catehismus* (Wittemberg 1574), prirejenih v jeziku te pesmarice.

In the manuscript of the *Martjanci Hymnal*, written partly in Kajkavian and partly in Prekmurje Slovene and containing largely liturgical hymns from the 16th and 17th centuries, there are some hymns by Trubar and Dalmatin from *Ta celi catehismus* (Wittemberg 1574), adapted to the language of the *Hymnal*.

Rokopisno pesmarico, ki jo po vpisani dataciji imenujemo *Martjánska pesmarica I* – poleg nje je prav tam nastala tudi mlajša pesmarica – je avtor pričujočega spisa že večkrat predstavil ali v celoti glede njene sestave in vsebine, starosti, zapisovalcev, prevajalcev, njenih virov – večinoma je prevedena iz madžarskih pesmaric –, sorodstva s kajkavskimi rokopisnimi pesmaricami ter njenega jezikovnega značaja –¹ pa tudi nadrobneje glede njenih madžarskih virov,² delnih objav iz nje v hrvaških časopisih ter njenega uvrščanja v hrvaško slovstveno zgodovino.³ Zavaljo vseh teh značilnosti, svoje starosti – njen manjši del postavljamo v 16. stoletje, večji pa v 17., – obsežnosti, zelo raznolike vsebine – vsebuje tudi svetna besedila – jezikovnega in kulturnozgodovinskega značaja, saj je bila prepisovana in delno tudi ponatiskovana do 20. stoletja, povezana pa je z madžarsko, hrvaško, nemško, kajkavsko in osredjeslovensko slovstveno tvornostjo v 16. stoletju, bi jo bili morali pri nas že davno natisniti in v celoti komentirati ter obdelati. Žal se to kljub mojim tiskanim in ustnim pozivom ni zgodilo ter se to odmika v čas, ko zavaljo pomanjkanja usposobljenih raziskovalcev take

¹V. NOVAK, Prekmurske rokopisne pesmarice. *Jezik in slovstvo* XIX, 1973/74, 212–217. ISTI, Prekmurske rokopisne pesmarice od 16. do sredine 18. stoletja, *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi* (Ljubljana, 1989), 109–119. ISTI, Prekmurska Martjánska pesmarica I, *Kaj* XXI, III–IV, Zagreb 1988, 3–18.

²V. NOVAK, Madžarski viri Martjanske pesmarice I, *Jezik in slovstvo* XXVII, 1981/82, 127–131.

³V. NOVAK, Še o prekmurskih pesmaricah, *Jezik in slovstvo* XXII, 1976/77, 51–54. ISTI, Stare prekmursko-kajkavske povezave v cerkveni pesmi, *Traditiones* 14, Ljubljana 1985, 165–169.

izdaje vsaj na Slovenskem ne bomo zmogli. Pesmarico si bodo dokončno prisvojili – drugi.

Ena od sestavin, ki govori za slovenski značaj Martjanske pesmarice I, je tudi prevzem Trubarjevih in Dalmatinovih besedil vanjo, mogoče že v 16. stoletju, ko je verjetno nastala njena prekmurska predloga – kar dokazuje tudi njen ohranjeni četrti del, ki po mnenju poznavavcev izvira iz 16. stoletja, ali pa so jih – z drugimi osrednjeslovenskimi protestantskimi deli, predvsem z Dalmatinovo Biblijo – vsaj poznali že tedaj, mogoče po protestantskih beguncih, ki so prihajali na bližnje Petanjce.

V svojih dosedanjih splošnih poročilih o tej pesmarici sem ta njen delež le ne-popolno omenil (delno z napačnimi stranmi v prepisu),⁴ samo en primer pa je poznan iz članka J. Koruze.⁵ Tu jih morem le kratko primerjati s predlogami v pesmarici Ta celi catehismus (v Bitembergi, 1574, faksimile v Ljubljani 1984). Mogli pa so jih prevzeti tudi iz F. Trubarja pesmarice 1595.

Prva pesem v MP I, ki je prirejena po besedilu slovenskih protestantov, je v njenem prvem delu začetna pesem v skupini božičnih pesmi z začetkom: *Od Nebesz prido Angyelye* na str. 65–66 in je vidno razdeljena na osem kitic. Kajkavsko-prekmurska priredba je zelo tesno naslonjena na besedilo: *Ena druga boshizhna Pejssen, od Lukesha Klinza tolmazhena* (TCC, str. 117–119). Razlike med besediloma ne spreminjajo njegovega pomena, marveč z narečnim izrazom le jasneje približajo umevanje novemu, obrobnemu prejemniku vsebino pesmi. V prvi kitici je *pravili* umljivo tudi prekmurskemu poslušalcu, toda nadomestilo *na/zveifztili* zveni bolj slovesno in je bilo že udomačeno v evangelijskem besedilu in drugih podobnih pesmih. Zavoljo jasnosti si je prireditelj dovolil tudi tako zamenjavo: namesto v' enih Ia/lih teshku – bolj konkretno: vjednih tefznih ja/zlaih. Miha je nadomestil z Miheás, latinsko obliko s pomadžarjenim izgovorom (-š, kot tudi Jeremiáš itd.), udomačeno v kajkavskem cerkvenem jeziku. Odréshenik je zamenjal ohranyenik. Spremenil je *špravil* v *zmiril*, ker ima prva drug pomen, docela drugače pa je povedal sledečo misel: ...*še Stvarnik ... v'drushy – ...šze šztoriteo rodi ... – – Smèrt je nadomestil z vrag, kadar z da(=gda=ko). Tudi Hudizh je Vrág ... – – nesapuſti je nadomeščno: ...va/šz nescse ofztaviti, najn saneſti pa: vu nyem vupati ... – Nadloge ... so nevole ... – Satu kir ſte v'ſhlahti njega je bilo v Prekmurju neumljivo, zato je povedal: Tako ſzte vi nyega roda ... – nečitljiva naslednja beseda za veden je najbrž: zſaſto, dopolnil je ſduſſno cseſzt in oblaſt nadomestil najbrž z nečitljivo: d(ika).*

⁴ *Kaj XXI*, 1988, 16 in *ČZN* 61, 1990, 77–78.

⁵ J. KORUZA, Stara božična pesem v prekmurski inačici, *Jezik in slovstvo* XIX, 1973/74, 269–271.

Med mnogimi adventnimi in božičnimi pesmimi je v prvem delu rokopisa na str. 98 in 99 besedilo pesmi: *Toje te dén vešzéli: ...*, v kateri je na str. 99 nekoliko spremenjena kitica iz naslednje pesmi: *Kako csrefsz szvetlo szuncze szvov szvetloscsov Preide, te sze szteklo nefztere ...* Sledeča pesem na str. 100 do 102 pa je *Ete dén je vszega vešzélja ...*, ki je le z malenkostnimi spremembami prevzeta Trubarjeve priredbe »*Ta stara boshizhna Pejfsen...*« (T CC, str. 113–114) – *Dies est laetitia*.

Prekmursko-kajkavsko besedilo se vsebinsko docela sklada s Trubarjevim besedilom, le da je prvo nadomestilo nekatere izraze z ustreznimi iz svojega narečnega območja, včasih vsebinsko drugačnimi, npr. (na prvem mestu so Trubarjeve oblike): *Diviza – Devicza, Deiva*; – *Odrefhenika – ohranitela*; – *isvolena – obrana*; *gnado – milofzt; refhil od Pekla – pekla mentuval*; – *Hvalo Bogu dajmo – boidi Bogu hvala*; – *Sonce – szuncze*; – *Skus glash – csrefsz szteklo*; – *se neresbye – sze szteklo nefztere* (današnja prekmurščina pozna le *glaš*); – *luzh od luzhi – szvetlofzt od szvetlofzti*; – *vezhnu – vszegdar*. – Trubarjev *pres* je tudi v MP I *prez* (živo: *brezi, brez*); nam. *zhaštimo – hvalimo*. Nagovor: *Hvala tebi Bug Ozha ...* je postavljen v tretjo osebo: *Hvala boidi oczu Bogu ...* in: *refhil nas od Hudizha* je podomačen z: *od vraga mentuval... Namesto: zhaštiti je hvaleni in za vezhni leben je: Nebeszki orszag*.

S to kitico se je ukvarjal že Jože Koruza, žal je v njegovi navedbi dokaj črkopisnih in jezikovnih napák: pri *sz* manjka *z*, tudi druge črke so narobe in manjka vrstica *szuncze Pufzti szvetlofzt sze-be*. J. Koruza je dokazoval z metrično analizo te kitice v Trubarjevi in prekmursko-kajkavski obliki, da je isto besedilo prešlo iz slovenske protestantske pesmarice (najprej v Ene duhoune peisni, nato v Ta celi catehismus) v kajkavske, predvsem v tim. *Pavlinsko pesmarico*, sedaj natisnjeno kot *Pavlinski zbornik 1664* (HAZU, tiskano v Ljubljani 1991) verjetno s posredovanjem MP I ali njene predhodnice. J. Koruza pravilno sklepa o starejši različici MP I, saj nas na to navaja njen starejši, peti del, ki je mogel biti organski del celote tudi s starejšimi, že v 16. stoletju nastalimi prvimi deli, bodisi da so vsebinsko ustrezali današnjim štirim delom, bodisi da so se kaj razlikovali od njih. Tako bi bile že vse pesmi slovenskih protestantov prirejene zanjo v 16. stoletju, kar je zelo verjetno.

Samo še beseda o kajkavski različici obravnavane Trubarjeve kitice, ki jo najdemo danes v Pavlinskem zborniku 1664 (1991), v pesmi pod naslovom *Den je denes z veseljem*, str. 122–124, ki se sicer s svojimi ostalimi sedmimi kiticami docela razlikuje od besedila v MP I – so pa v njej vrstice, ki jih najdemo v drugih pesmih MP I. Tudi v obravnavani kitici – ki je v PZ dobesečen prevod latinskega besedila na str. 125 – je le prva vrstica besedno sorodna vrstici v MP: *Kak se steklo ne stere sunčenem odbleskom*, (v latinski: *Ut vitrum non laeditur sole penetrante ...*) // *tako ne be vrazena porodivši kralja, // blažena je ta Mati ...*

Naslednja v MP I, str. 114–116, z začetkom: *Alia Pomeridiana – Denesz je Jesus nam rođen ...* je dobesedno prirejena, predvsem jezikovno, po: *Ta boshizhna Peissen: Puer natus, skusi I. Dalmatina* v TCC, str. 122–126 z začetkom: *Danas je Jesus nam rojen ...* Razlika je predvsem ta, da Dalmatinov pripev: *Halle. Hal-leluja* dosledno prevaja: *Dika Bogu, Dika, Dika Bogu* – tako le prvič, nato pa krajša: *D.* – Dobesedno piše po Dalmatinu tudi izraze, ki jih ima narečje drugače: *oblubil; sahvalimo – nyega ... zahvalimo; nosfil – noszil; se rodil – szej rodil ...* itn.

Včasih prireditelj ni razúmel predloge: *vbu/htvu – Boystvo; sdajci – itak*. Oblikovno je premenil 3. os. mn.: *sahvalio ... resglafujo* – v 1. os. mn.: *zahvalimo ... razglaszimo*; obdržal je: *offrovali* z domačim cerkvenim: *offrali*; ... *Veroh* je nadomestil z udomačeno madžarsko sposojenko: *temjan* (živo: *temén*, madž. *tömjén*) ... *Pres* je tudi tu ohranil kot: *Presz ...*, *strup* je nadomestil s *csemer* in *ga neoftrupi* – *ga ne odeméri*, kar so poznejši prepisovavci pesmaric nadomestili z bolj razumljivim: *ne skoudi*. – *Po mefi je nam glih postal* je ponášeno: *V Teili sze je knam priglihal*. – *h'troshu – kveszelju in leben – sitek*. Še bolj samostojno je prirejeno: *Sam sebi sturil tamkaj glih – Vjedinal sze je z oczom Bogom*; dodano pa je: *Nasz obdelil szvom miloschom ... selftvu je pustil kot zelsztvo ...* – Glede oblike bi le pripomnili, da je prireditelj prezrl Dalmatinove dvovrstične kitice slovenskega besedila in pisal svoje besedilo tekoče brez presledka.

Besedilo, ki je na poseben način povezano z Dalmatinovo *Ta hvaleshna boshizhna Peissen, a solis ortus cardine, &c, Slovenfki, skusi I. Dalmatina ...* (TCC str. 126–128), je v MP I z začetkom: *Od szuncsenoga szhajanya ...*, str. 132–134. Skoro dobesedno in do črke enaka je v kajkavskem Pavlinskem zborniku 1664 (str. 128–129) pod naslovom *A solis ortus cardine, Od sunčnoga ishoda* (v transkripciji), kjer pa v opombi ni omenjeno, da jo najdemo tudi v PP I, čeprav je le-ta bila ponovno obravnavana tudi v hrvaških publikacijah (Fancev, O. Šojat, V. Novak i. dr.) Toda ti dve besedili, ki ju vsebuje tudi za Prekmurje pomembna *Cithara octochorda*, uradna pesmarica zagrebške škofije v treh izdajah od 1701 do 1757 in se vsaj naslanjata na cerkveno himno iz 5. stoletja, se bistveno razlikujeta od Dalmatinovega, čeprav najdemo v njih tudi enaka mesta. Vsako besedilo je moralo nastati iz druge različice izvirnika, ki se je zelo spreminjal, kot vidimo iz opombe k pesmi v Pavlinskem zborniku 1664, str. 387.

V prvi Dalmatinovi kitici je ista le misel, v drugi pa je podobno, a z drugimi besedami izražena vsebina: *V'hlapzhjo shtalt se je k'nam puštil, De bi Mefsu s'Meifsom refhil* – MP I: *szlusbeno Teilo na sze vzal // Da bi je v Teili odkupil ...* – – D: *V'zhišto divizo se flyla, De ona Crištuša nofsy – vCsifzte Devicze utrobi // Nebefzke milofzti puna // Devicza gaje nofzila ...* Tudi v 4. kitici je primera *Boshji Tempel – Pravo je bosifztan bilo*. V sledeči: *je njej osnanjen bil, Od Gabriela – Koga Gabriel nazveifztil*; enako je omenjen *Karštnik Jansh – Szveti*

Ivanus. Tudi so omenjene jasli in *S'malim mlekom -- malim je mleikom ...* Različna je predzadnja, podobna pa zadnja kitica.

Zadnja pesem v skupini adventnih in božičnih: *Hvalimo mi denefz Boga, tefze vefzelimo ...* MP I, 169–170 se dobesedno sklada s prvo božično v TCC: *In die natali Christi Cantilena. per Truberum – Na boshizhni dan, od Cristufeviga Rojftva ena Pejfsen* (str. 109–112). Po enakem začetku, kjer je le *Inu* nadomeščeno s *te*, je v naslednjem *zhaftimo* nadomeščeno s *hvalimo*; *Befsfeda*, ki se kajkavski im prekmurski glasi le: *reič* – je tu MP I: *befzeida*; *Zhlovezhtva* je *cslovezhtva*, *perdrushila* – *priglihala*, – *smyrila* – *zmirila*. – – V drugi kitici se *befzeida* ponovi, *rifniza* – *pravicza*, – *rizhy* – *sztvari*, – *Hudizha* – *vraga*; v naslednjem je edino *od te shlahte* povedano uporabnikom umljivo: *od kervi Davidove*; *rata* je izpuščeno, *oftane* je povedano: *ofzta ...*; – *glih postane*: *szpodoben poszta ...*; *Svetimu Bogaftvu* je razumel kot: *szvetomu Bojstvo ...*; *v'kupe ... pèrdrushiti* – *vkupa szpraviti*, nakar je izpustil vse sledeče besede te kitice ter vso sklepno kitico s sklepnimi besedami: *zadofzta vcsiniti. Amen*.

Teh petero besedil božičnih pesmi slovenskih protestantov je postalo sestavni del ne le prekmurske rokopisne starejše Martjanske pesmarice I iz 16. in 17. stoletja, katere velik del vsebuje starejše katoliške pesmi, marveč so s prepisi v mlajše pesmarice 18. in 19. stoletja, ki so jih prirejali tudi katoličani, prešle tudi v njihov repertoar ter so jih uporabljali v katoliških prekmurskih cerkvah, kar je doslej neznan in enkraten paradoks v zgodovini slovenske protestantske pesmi 16. stoletja – vzporeden z uporabo Dalmatinovega prevoda Biblije v katoliških cerkvah in prevodih sv. pisma.

V drugem delu MP I, ki vsebuje 41 postnih in velikonočnih pesmi (kazalo na koncu: *Index Cantionum Quadragesimalium et Paschaliū*) je že prva: *Passio Succinta*, z začetkom *O greisni Cslovik vszáki csafz ...* (str. 1–15) v petnajstih kiticah dobesedno povzeta po: *Passion is vseh shtirih Evangelistov, vtej vishi, kakor osgoraj ta Pejfsen: Sveti Paul v'enim lyfti, skusi Iurja Dalmatina* (TCC, 129–140). Tudi to pesnitev so prepisali poznejši katoliški organisti, tako v gorenjseniški pesmarici iz 1780 v celoti, pertočka (verjetno ok. 1800) skrajšano, četrta pertočka pa v celoti. Vsebuje jo tudi Martjanska pesmarica II iz 18. stoletja. Prireditelj je nadomestil izraze kot: *prizhujo* – *szvedocsio*, *Martre* – *moke*, *Iogre* – *Vucsenike*, *Iudou* – *Sidovov*, *rajtinge narejat* – *reicsi govoriti*, *Farjom* – *popom*, *ferata* – *proda*; *ob Velikinozhi* – *na Vuzmene godi*, *Getfemane Olške gore* – *Gecsamane olike gore*; – *Iogri* – *Apostolje*, – ni razumel: *zhuli* (bedeli) in je priredil: *csuvali* (prav bilo: *verostüvali*); – še: *keliha profst biti moli* je enako prepisal, le: *molil*; – tudi: *kervau put piše*: *kervavi pot* (nam. znoj!) *ga poleja*; – *pèrtzhe* – *pritecse* (nam. *pribiží* ali pod.); – ni razumel: *s'ku/hom* (=prekm. *küšon*!) in piše narobe: *Szkusávanyem* (= preskušanjem ali skušnjavo!) – *je osdravil* – *je zavrác-sil* (prekm. *zvráču*), – tudi *volnu* je napak umel: *zvolju* (ali *-o?*); – *vi/shi Far* –

glaviti Pop; – *pustil je – rotil*, česar Panonec ne razume; – tudi: *rekal – rekel* (nam. *pravil*); – značilna razlika je: *Na desni te mozhi – vjednoj velikoj csészti*; – *Višhi Far – Poglavnik pop*; – *Greh sgreval – szo mu greihi nyega sal, -Tempel* – (madž.) *Templom* (tudi eden jezikovnih dokazov za prekmurski nastanek MP I); – *Rišznizhnu – presenetljivo refznicza* nam. pričakovanega *istina*; – *Martrat – muc-siti*; – *nepuštili – puštuli* (! z napako nam. *-ili*); – ... *od Rišnize prizhujem – praviczó szvedocsim*; – mogoče je površno branje: *Iudje pak nešo rodili – ludje (!) pa neišo marali*; – *zajhnou sturil – nei csudécs vcsinil*; – od D. je prevzel: *sál djálo, ospotal, gvant na nyega djál, poszlal, priatel posztál ... Sholz* je povedal: *szolczo* (danes: *žuč*). Kot dokaz za prekmurski izvir in značaj pesmarice le še tri madžarske izraze: za D. *Shaharja -Tolvaja* in *Firang v'Templi – Carpit v Templomi*; – *Altman-Hadnagy*. – *Zadnjega Hudizha* - je pustil: *hudics*.

Kar velja v glavnem za vso pesmarico, to posebej občutimo v tej priredbi: ob presenetljivem prevzemu mnogih Dalmatinovih besed in oblik ter kajkavskem izraznem temelju, da so uveljavljene v besedilu najznačilnejše prekmurske glasovne posebnosti: dvoglasnik *ei, ou*, skoro dosledna raba znaka za dolžino na *á* in *é* ter soglasnik *gy*.

Neposredno za tem pasijonom sledi v MP I, str. 15–18 z navodilom: *Alia od. cant. Notam.* in z začetkom: *Szvéti Pavel vjednom Liszti ino ti Evangeliste*, prirejena dobesedno po: *Od te vezherie ali prave Mashe Iesufove, gdu inu koku je to isto postavil, ino koku se ima dèrshati, skuši Primosha Truberja*, objavljena že v Catechismu 1550, v TCC pa na str. 72–76 (začetek z notami). Glavne jezikovne razlike so zopet v slovenjenju (tudi v kajkavski knjižni obliki) germanizmov, kot so: *fratan – preodati, martro – szmert, logri -Vucseniczí, Martre – moke, troshstal – vezzelil, Spishajte se -hránite sze, – Glih je ohranil; – te moje nove shafti – Nova Testamentoma; – Misi – sztoli; – merkati je ohranjeno; -Mashevati – Mefsvati; – sapuhtil – zapovedal; – Prydigo -kajk. Prodestva; – lakotново – lacsno sédno; – Spishati -hránimo, – se ... boje – je ostalo v krajši obliki: *sze boje*, čeprav se v prekmurščini rabi le: *bojijo*; – *pravice – mlilozti praviczze; – reshil od Hudizha – odkupil nász od szmertí; – se je nas oblahtil – náfz je ofszlobodil; – s'martro – szmertyom; -dobrute dileshni – dobrete delniczje; – Od njega smerti pravimo -snyega sze szmertí szpomnimo; – prihod – prifesztye; – brumni -dobri, – Isvabit se greha – Ofztaviti greihe; – skoro enako je pustil: Kir pak drugazhi Mashujo – Ki pak drugacsi Mesfujo; – Stojé v'falsh Veri – Sto je (v ?) zle Vöre; – sovrahtvi je nápak povedano: v *bolvánshzvti* (= malikovanju); – v' *shuhtvi* -kajk.-prekm. *vpráznozhti*; – v' *golufftvi* -*vjale ... vpiánshzvti* – Ty vsamo na se serd Boshji – te szo vBosjoi szerditoshzti. V naslednjem ni razumel, da je *Jesufovi* dajalnik in je priredil kot pridevnik: ... *nebo dušnik Jesusfevoj* (namreč: *kervi*).**

Kakor v skupini božičnih pesmi, tako je tudi med velikonočnimi prireditelj tega razdelka prevzel iz TCC najznamenitejšo, še srednjeveško cerkveno pesem:

Ta stara velikanozhna pejsfen, v'nekuliku mejstih popraulena, na mnogitero visho (TCC 148–151). V MP I, str. 109–114 je ta pesem prirejena pod naslovom: *Cantio Pomeridiana ...?* in z začetkom: *Jesus nam je od szmerti vsztal, pridmo hválmo Boga ...* Ta odpev je okrajšan na koncu vsake vrstice kot: *P. h. B.* – Protestantska prireditev je prirejena v celoti, razlike so majhne. Jezikovno so tudi tu germanizmi nadomeščeni: *britke Martre* – *velike moke*; – *Nam se je veseliti* je nadomeščeno s: *Zato sze mi veszelimo*; – nam. vrstice: *Nam hozhe h'troshu biti* je: *Te Boga mi zahválimo*; – ohranjen je pogojnik: *Da bi ne bil od szmerti sztál*; – ni pa razumel: *vusúlmi Sveit* in je zapisal: *Vesz szvetli szveit* in enako v naslednji kitici; *bi konèz vsel* – je v MP I nadomeščeno: *bi szkvarjen bil ...* in nadaljuje z dvanajstimi vrsticami, ki jih v TCC ni in tudi v nobeni drugi znani nam različici; tudi ne v Pavlinskem zborniku:

*Izda bi vszi greisni bili
Boga nigdár ne vidili.
Zato da je pak gori vsztál
Vrágu je vszo glavo potrel
Tako je na sz zBogom zmiril
Nebeszki ország vszem dobil.*

Tem vrsticam sledijo štiri vrstice, ki jih le malo drugačne najdemo v tim. Muzejskem rokopisu,⁶ le da je martjanski prireditelj ali nápak razumel ali nalašč spremenil smisel: *Vragu je bil csloveiszstvo vzél* – v MR: *Hudič je bil človeštvu vzél,*

*– Szobom je je vpékli dersál
V pékli je dugo plákalo
Bosje milofzti csakalo.*

Muzejski rokopis pa ima:

*Hudič je bil človeštvu vzél,
s sabo je je v peku zajev,
ondi je milu plakalu,
božje milosti čakalu.*

Naslednjih dveh vrstic ni v nobeni znani različici:

*Da bi zgora po nász prisel
Te nász iz pekla vun szpelal.*

ki je tretja kitica v TTC in sledijo vrstice, ki jih ima Alasia in TKP 1574:

*Na to je Bogh milofztiv bil
Szvega szzina med nász pušztil
Od Marie je rodjen bil*

⁶I. GRAFENAUER, 'Ta stara velikonočna pejsen' in še kaj, *Čas* 36 (1942), 89–138.

Vez szvetli szveit obefzelil.

Tudi v tej zvezi je Vusólni Svejť povedal: *szvetli szveit*.

Šele nato nadaljuje s tretjo kitico iz TCC dobesedno: *Na to je Bog milofztiv bil ...* in dalje skoro dobesedno, le s takimi spremembami: *Ie jel Iude ... – Zacsel Sidove;* – nam. *Le Bogu prou flushiti – Da bi steli dobri biti*. Tu je vrnil kar dve vrstici: *Te z Chriřtufsem vNébo poiti ... vBosjoi milofzti Siveti ... – Za respeli dodaja MP I še: Szternem/-am koronom koronili // Zocztom csemerom napunili. // Schavli szo ga prikovali // Szolinczom (= sulico) szo ga preboli*.

V peti kitici v TCC je MP I ohranila ... *Szmert podjel* izraz, ki se večkrat ponavlja v njenih vélikonočnih pesmih!

Joseph ga je doloka vzél ... – Maria prejemala – ga preimala; – ostalo je kufuvala. – Spremenjeno je: *Iesus je bil pokopan – Mertev obvit vgrob polosen // Te velik kamen navaljen ...* Izpuščeni sta naslednji vrstici o peklu in hudičevi moči; vsa sedma kitica o prikazanju ženam je povzeta v eni vrstici: *Angyel je kzsenam govoril*, vstajenje je omenjeno v vrstici: *Da je Jesus od szmerti sztal ...* Nadaljuje z osmo kitico, toda izpusti zadnji dve vrstici ter namesto njih doda štiri nove: *Te je v Galilaeo poisel // Tam je Vucsenike naisel // Nye v je vöri poterdjuval // Szvojom miloscsom daruval ...* Deveto kitico je ohranil vso, četrto vrstico: *Stvarnika Nebeskiga* je nadomestil z: *Odkupitela nafsega ...* V naslednji kitici je *neveren* nadomestil: *je nei stel vöruvati // Chriřtufsevomu vfztanenyu ...* Enajsto kitico je izpustil, vsebino dvanajste pa povedal po svoje: *Gda ga je paki poznál bil // Szvedofztvo je s-nyega csinil // Vefzel je Boga zahvalil // Da je Jesus od szmerti sztál ...* – Tudi naslednjo kitico je vzel po vrsticah na str. 147: *Iogri, Preroki pravio, De ty kir Grehe shalujó, inu verujo v'lesufa, Prido gvifshnu v'ta Nebesfa, ...* iz pesmi *Jesus je od Smèrti vřtal ... – Vszi Evangeliste govore // Da vfzi ki falújo greihe // Ino vörujo v Xtufsi, // Ti pridejo v ta Nebésza ...* Zadnji kitici je MP I povzela z novo, kjer je izpustil Marijo in združil v *Szveto Trojyřztvo* vse tri božje osebe.

Da so prireditelji MP I jemali posamezne vrstice iz različnih pesmi in v raznih jezikih, dokazuje npr. naslednja pesem: *Christus je dneřska gori vřztál ... Surrexit Christus hodie ...*, ki jo je prireditelj prevedel iz madžarščine (Kájoni, n. d. 272 vsaj začetek),⁷ v kateri je vrstica: *Szmertjom je greihe vfze platil*, kar je skoro dobesedno po: *... nafhe Grehe s'Martro platil* iz: *Ena druga velikanozhna pridna Pejřfen ...* (TCC str. 155); podobno je tudi: *nařh Greh plazha smertjo svojo ...* v pesmi: *Iesus ta je od Smèrti vřtal ...* (str. 146).

V pesmi *De resurrectione Domini – Szpomenisze kerscsenek zte Chriřtufseve szmerti ...* (91–98) so vrstice: *... szmert, pekel tve obladanye ... // I csudno voju-*

⁷J. KÁJONI, *Cantionale Catholicum* (Csíksomlyó, 1676).

vanye, bé megy fitkom i szmrtyom, kai one dva tak mocsno, szilno vkupa vdari/zta ... // Voiszke takve nei biló, ga // Christus szvojom szmertyom, to vecsno szmert zadavi ... – nedvomno povzemajo – mogoče po drugem viru? – besede iz *Ena druga velikanozhna ...: Smèrt, Leben sta se shtritala, zhudnu vkupe vojskovala* (n. d. 155).

Prezmem treh Trubarjevih, treh Dalmatinovih, ene Klinčeve in anonimne stare vélikonočne pesmi ter delno Ene druge vélikonočne pesmi iz repertoarja slovenskih protestantov 16. stoletja v *Martjansko pesmarico I*, obenem pa v vrsto njenih prepisov za uporabo v evangeličanskih in katoliških prekmurskih cerkvah ni le izreden dokaz kulturnih stikov geografsko in političnoupravno ter kulturno tako zelo ločenih dveh dežel slovenskega etničnega ozemlja, marveč tudi eden temeljnih dokazov za slovenski značaj *Martjanske pesmarice I* ter vseh njenih prepisov in priredb – delno pa tudi natisov – do 20. stoletja. Njen temeljni jezikovni značaj je sicer zavoljo cerkvene pripadnosti prekmurskih Slovencev zagrebški škofiji od konca 11. do konca 18. stoletja kajkavski, toda v njej so se uveljavile že tako pomembne in številne glasovne ter oblikovne in leksikalne značilnosti prekmurščine, da tudi s tega vidika ni dvoma o njeni pripadnosti slovenskemu slovstvu, poleg vseh vsebinskih in zgodovinskih dejstev, ki jih vsebuje.

SUMMARY

The fact that three hymns each of Trubar and Dalmatin, one of Klinec's, an anonymous old Easter hymn and a part of *Ena druga vélikonočna pesem* from the repertoire of the 16th-century Slovene Protestants, appear in the *Martjanci Hymnal I*, as well as in a number of copies of it for use in Protestant and Catholic churches in Prekmurje, is an outstanding piece of evidence that there existed cultural intercourse between the two geographically and politically separate parts of the Slovene ethnic territory, as well as a piece of fundamental evidence attesting to the Slovene character of the *Martjanci Hymnal I* and its later copies and redactions (and, to some extent, its later printings) up to the 20th century. Because the Prekmurje Slovenes belonged to the Zagreb Bishopric from the end of the 11th to the 18th century, the basic linguistic character of the text is Kajkavian. However, many important phonological, morphological, and lexical characteristics of Prekmurje Slovene appear in it, proving its place in Slovene literature in addition to all of the historical facts and matters of content that it contains.